

'L'Espanya triomfant sota el regnat de Felip V' de Nicolas de Fer (París, 1705), no inclou ni els comtes de Barcelona ni els reis d'Aragó i de Navarra.

Un conflicte dinàstic que provoca una guerra cruenta i una societat atònita que veu escapçada la seva vida quotidiana. La Catalunya de principis del segle XVIII, dividida en vegueries i sots-vegueries que es corresponien amb prou exactitud amb els antics comtats i vescomtats d'origen medieval, tenia una població d'uns 400.000 habitants. Barcelona era, de llarg, la ciutat més gran del país, però també eren nuclis importants Tarragona, Tortosa, Lleida, situada en el camí reial que unia Barcelona amb Madrid, i Girona, avantsala de la frontera francesa.

L'exposició "Una mirada al 1700. A partir dels gravats de la col·lecció Gelonch Viladegut", que es pot visitar al Museu Frederic Marès fins el proper 2 de novembre, aporta una visió polièdrica del context socio-cultural del

Una guerra gravada

L'exposició "Una mirada al 1700" ofereix un viatge a la Catalunya de la guerra de Successió, un diàleg entre una seixantena de gravats de la col·lecció Gelonch Viladegut i objectes del Museu Frederic Marès. Es pot visitar fins el proper 2 de novembre al mateix Museu Frederic Marès.

país a partir del diàleg entre una trentena de gravats que il·lustren escenes de poder, territori i guerra i objectes i peces dels àmbits de la vida quotidiana i la religiositat dels catalans, proce-

dents del fons de la col·lecció Frederic Marès. Una mirada particular i alhora complementària de les grans mostres expositives històriques incloses en la programació d'exposicions i activitats

de la commemoració del Tricentenari dels fets de 1714.

Tal com explica el director del Museu Frederic Marès, Josep Maria Trullén, “la mirada resultant ens apropa visualment als retrats dels protagonistes del conflicte dinàstic que va desencadenar la guerra i als espais simbòlics on van escenificar el seu poder; la visió del territori, des del seu paisatge, la cartografia necessària per planificar l’estratègia militar, fins a la seva divisió administrativa, els principals escenaris bèl·lics, i finalment, els espais, tant privats com públics, i els objectes que envoltaven la vida domèstica i religiosa dels ciutadans”.

La representació del poder. El novembre de l’any 1700, el darrer monarca de la branca hispànica dels Habsburg, Carles II, moria sense descendència i deixava escrita en el seu testament l’entronització del duc Felip d’Anjou, nét del rei Lluís XIV de França. Però la unió de territoris de França i Espanya sota la casa de Borbó no fou acceptada per Àustria, Anglaterra i Holanda, que van signar una aliança amb l’objectiu de declarar la guerra als Borbó i proclamar rei d’Espanya l’arxiduc Carles d’Àustria. L’any 1705, amb l’establiment de la cort del rei Carles III a Barcelona, la capital catalana va convertir-se en un dels principals centres de poder de l’Europa del moment. En aquest escenari, la propaganda serà vital. I aquí entren en joc els gravats i les medalles, que a diferència de la pintura, es poden reproduir i escampar, de manera que la propaganda política és més eficaç.

Els gravats de la col·lecció Gelonch Viladegut –formada per més de 750 exemplars d’artistes representatius de la història del gravat des del segle XV fins a l’actualitat– que s’exposen en “Una mirada al 1700” retraten els principals actors de la guerra de Successió, com Felip V, Carles III o la reina Elisabet Cristina de Brunswick, representats en postures solemnes i envoltats de motius simbòlics del seu poder reial.

En aquest apartat, el propietari de la col·lecció, Antoni Gelonch, està especialment satisfet de tres gravats. El primer, un retrat del rei Felip V poc després que prengué possessió el febrer de 1701. “És l’únic gravat d’aquest

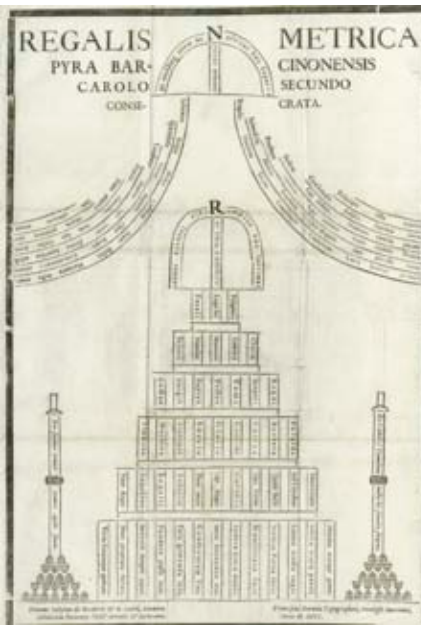
Dalt, vista de la Lleida ocupada cap al 1717 del gravador Gabriel Bodenehr. A sota, les trinxeres construïdes pels Borbó a Barcelona per col·locar explosius a les muralles de la ciutat el 1713.

tipus que es coneix al món. Es va fer a València, i és l’únic que s’exposa produït en territori peninsular. És una peça molt significativa, que presenta un jove Felip V amb la mà dreta sobre la corona reial i deixant entreveure per sobre de la capa l’espasa cerimonial i el Toisó d’Or, un símbol de poder que la branca borbònica es va fer seu”, explica Gelonch, que afegeix que “probablement el gravador valencià no va veure el rei abans de dibuixar-lo, perquè va vestit com un Habsburg i no com un Borbó”.

Reis a la carta. De la trentena de gravats exposats, Antoni Gelonch també en destaca el que retrata la recepció que Carles III va fer a la seva esposa, la reina Elisabet Cristina de Barcelona el 31 de juliol de 1708, i el mapa elaborat pel geògraf Nicolas de Fer “L’Espanya trífant sota el regnat de Felip V”. “Aquest gravat plasma la visió castellanocèntrica d’Espanya el 1705. Es presenten els territoris peninsulars de la corona i el nou rei Felip V i la seva esposa. D’una manera gràfica, el bàndol borbònic estableix que la seva

legitimitat prové exclusivament de la corona de Castella, obviant els altres territoris de la península, de manera que dels 84 retrats de reis que apareixen al mapa, cap no és de Navarra, Aragó o els comtes de Barcelona. De Jaume I, per exemple, ni rastre”, analitza Antoni Gelonch.

A la mostra també s’exhibeixen gravats cartogràfics, que eren utilitzats amb finalitat propagandística. Mostraven les ciutats assetjades o conquerides com a veritables trofeus de guerra, però també servien de model per planificar campanyes militars posteriors, perquè eren una font d’informació molt acurada de les ciutats, fortificacions, ports o camins per on s’havien de moure els exèrcits. Les invasions que França va dur a terme a Catalunya al llarg del segle XVII són, precisament, la raó per la qual es conserven representacions gràfiques de les principals ciutats catalanes, sobretot d’aquelles que disposaven de fortificacions, elaborades pels millors cartògrafs, geògrafs i enginyers francesos, com Sébastien de Pontault de Beaulieu o Nicolas de Fer.

Retrat del rei Felip V el 1701; cal·ligrama funerari per la mort de Carles II l'any 1700, i baralla de 52 cartes, un joc molt popular a Barcelona.

En l'àmbit de la guerra s'hi exhibeixen alguns retrats dels millors generals europeus que van combatre en aquest front de guerra i plànols dels enfrontaments militars més decisius del moment, com el setge de Lleida, el 1707, o bé la batalla d'Almenar, tres anys després. Evidentment, no hi falta el setge de Barcelona de 1713-1714, del qual es conserva una sèrie de gravats de Jacques Rigaud que mostra diferents fases de l'assalt de les tropes borbòniques contra les muralles de Barcelona que va acabar l'11 de setembre.

La col·lecció Marès. “Una mirada al 1700” no podria oferir una visió socio-cultural completa d'aquella Catalunya de principis del XVIII sense l'aportació conceptual de la trentena d'objectes i peces provinents del fons escultòric i del Gabinet del Col·leccionista del Museu Frederic Marès.

Com remarca l'assessor històric de l'exposició, Xevi Camprubí, “allò que fa especial la mostra és el diàleg que s'estableix entre els gravats i els objectes. Per una banda, els gravats ens ofereixen les imatges de guerra que rebia la població a través dels llibres editats a Holanda, Alemanya, França i els Estats Units, i probablement també al carrer, perquè es venien reproduccions dels gravats. I per l'altra, els objectes complementen com era la vida quotidiana dels catalans aleshores i ens

“Una mirada al 1700” es pot visitar al Museu Frederic Marès fins el 2 de novembre

mostren el lligam que hi havia entre els fets i la política de la guerra i el dia a dia dels ciutadans”.

Tot i els episodis bèl·lics que assetjaren Catalunya durant aquest període, que en alguns casos van ser extremadament durs, la societat catalana havia encetat a la darrer part del segle XVII una etapa de prosperitat econòmica que es percebia en el progrés de l'agricultura, la producció artesanal i el dinamisme comercial, tant interior com exterior. Certament, com evidencia l'aportació de la col·lecció Marès a l'exposició, els habitatges, els tallers, les oficines administratives, els establiments del comerç i les tavernes eren plenes d'objectes que permetien dur a terme les tasques pròpies de cada àmbit i especialització, i que donen molta informació d'aquests oficis i de la vida domèstica dels catalans de fa tres segles.

L'exposició també dedica un apartat a la devoció. Les esglésies eren més que un espai litúrgic i estaven plenament integrades en la dinàmica quo-

tidiana, i de la mateixa manera que la religió era present en l'espai públic en nombroses festes i celebracions, el carrer entrava en l'espai de culte i esdevenia un escenari més de la quotidianitat. I en l'àmbit privat es reservaven espais per a la devoció, oratoris i petites capelles, o s'incorporaven objectes, com crucifixos, piques d'aigua beneïda o imatges religioses, que convivia harmònicament amb altres que complien una exclusiva funcionalitat domèstica, sense oblidar tampoc els objectes que els fidels duïen en contacte amb el propi cos, com ara medalles, crucifixos, petits reliquiaris o escapularis.

La difusió del culte es vehiculava principalment per via oral, però fou la imatge la que assolí un paper destacat en la fixació dels models iconogràfics, tant si es feia a través d'un retaule pictòric o escultòric, d'una talla exempta, o bé d'un modest ex-vot o dels gravats religiosos, principalment goigs i estampes, una modalitat d'impressió que a Catalunya va gaudir de gran acceptació i que també es poden veure a la mostra que acull el Museu Marès.

Una mirada al 1700 convida el visitant a retrocedir tres segles i posar-se a la pell d'uns ciutadans que tot d'una veien capgirada la vida política, econòmica i social per una guerra dinàstica que aparentment els quedava lluny.

Gemma Aguilera